

Голас Рафзімы

№ 35 (1297)

ЖНІВЕНЬ 1973 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 18-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

БЫВАЙ, ЛЕТА!

Фота В. БЫСАВА.

ЖНІВЕНЬСКІ ПЕДСАВЕТ

Адна з самых характэрных прыкмет восені — пачатак навучальнага года ў школах, таксама як і ў сістэме сярэдняй і вышэйшай спецыяльнай адукацыі.

Раніцай першага верасня трэлі званкоў абвясцяць загарэлай адпачыўшай дзетвары, што настаў час сесці за парты, каб зноў на цэлы год адправіцца ў захапляючае падарожжа па краіне ведаў. Толькі ў Беларусі сёлета ў агульнаадукацыйныя школы прыйдуць упершыню або будуць працягваць вучобу адзін мільён 800 тысяч хлопчужо і дзяўчынак, месцы ў аўдыторыях зоймуць каля 400 тысяч студэнтаў, навучэнцаў тэхнікумаў, тэхнічных вучылішч.

За тыдзень да пачатку навучальнага года, па даўняй ужо традыцыі, на свае жнівеньскія нарады збіраюцца ўсе настаўнікі, каб удакладніць планы і расклад сваёй будучай работы, абмяняцца вопытам, а галоўнае — абмеркаваць задачы чарговага навучальнага сезона з пункту гледжання тых пераменаў, што адбыліся за час летніх канікул. Прадстаўнічы сёлета жнівеньскі педсавет у нашай рэспубліцы — каля 130 тысяч чалавек (значна

больш, чым летась) налічвае зараз атрад школьных педагогаў. Ім ёсць аб чым параіцца перад першым званком, бо апошні год быў як ніколі багаты на змены ў галіне народнай адукацыі.

Ажыццяўляючы праграму рэзкага павышэння ўзроўню матэрыяльнага і культурнага жыцця савецкіх людзей, партыя і ўрад прынялі шэраг пастановаў, што датычаць агульнаадукацыйнай школы. Як мы паведамлялі ўжо, абавязковай у нас стала сярэдняя адукацыя. Прынята пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па далейшаму паляпшэнню ўмоў работы сельскай агульнаадукацыйнай школы». Пытанні ўдасканалення народнай асветы ў краіне абмяркоувала апошняя, шоста Сесія Вярхоўнага Савета СССР. Нарэшце, зусім нядаўна зацверджаны Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народнай асвете.

Прыняцце новых Асноў заканадаўства мае асабліва вялікае значэнне. Удумайцеся ў яго сэнс. Тая самая сярэдняя адукацыя, за якую старэйшаму пакаленню трэба было змагацца са зброяй у руках, тая самая

адукацыя, за права на якую і цяпер змагаюцца пралетарыі капіталістычных краін, — гэта адукацыя цяпер у нас стала абавязкам кожнага грамадзяніна.

Патрэбна яна не толькі для таго, каб кожны змог стаць вучоным або інжынерам. Задача ставіцца больш шырокая — значна павысіць агульны культурны ўзровень, свядомасць грамадзян. Усеагульная сярэдняя адукацыя адкрывае новы раздзел у гісторыі культуры і развіцці прадукцыйных сіл краіны, ужо зараз выклікае новы прыліў грамадскай, вытворчай і палітычнай актыўнасці савецкіх людзей.

У новым дакуменце, дзе шматбакова і вычарпальна сфармуляваны мэты адукацыі, упершыню ў адзіным заканадаўчым акце замацаваны найбольш важныя палажэнні аб агульнай сярэдняй, прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі, дашкольным і пазашкольным выхаванні. Асновы заканадаўства забяспечваюць пераемльнасць усіх тыпаў навучальных устаноў, што ў сваю чаргу дае магчымасць свабоднага пераходу ад ніжэйшай

ступені адукацыі да вышэйшай. Дзякуючы шэрагу практычных мер, прынятых у апошні час, усе звонкі сістэмы адукацыі набылі больш навуковы характар. Аб асаблівасцях гэтых мер у адносінах да канкрэтных умоў сваіх школ таксама вядзецца гутарка на жнівеньскіх педсаветах настаўнікаў.

Якія ж гэта меры? Перш за ўсё трэба адзначыць удасканаленне вучэбных праграм. Іх складальнікі ўлічылі патрабаванні навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і зрабілі курсы школьных дысцыплін больш глыбокімі і складанымі. Што і гаварыць, сённяшні трэцякласнік рашае алгебраічныя задачы, якія раней не па сілах былі і пяцікласніку...

Ускладненне і паглыбленне школьных праграм немагчыма без росту матэрыяльна-тэхнічнай базы школ. Нашы школы становяцца больш буйнымі, што дае магчымасць сканцэнтравана ў іх самае найноўшае і складанае абсталяванне. Дарэчы, гэтай восенню ў Беларусі расчыняць дзверы 130 новых сярэдніх школ.

Асабліва шмат змен датычыць сельскай школы. Як вя-

дома, кожны другі вучань у БССР — сельскі. І таму аб важнасці ўдасканалення навучання на вёсцы гаварыць не даводзіцца. У беларускіх вёсках ужо сёння ёсць шмат школ, якія не ўступаюць лепшым гарадскім. Але ўсё ж мы павінны ў самую сціслыя тэрміны правесці вялікую работу па ўпарадкаванню сеткі школ на вёсцы, паляпшэнню іх матэрыяльнай базы, узвядзенню новых сучасных вучэбных карпусоў і інтэрнатаў, абсталяванню кабінетаў найноўшымі сродкамі тэхнічнага навучання.

Пастаўлена мэта адкрыць сярэдняю школу ў кожным калгасе і саўгасе.

Намечана мноства практычных мер па паляпшэнню ўмоў працы сельскіх педагогаў, як, напрыклад, першачарговае будаўніцтва жылля для вясковых настаўнікаў, льготы ў іх матэрыяльным забеспячэнні...

У заключэнне застаецца дадаць, што ў жнівеньскіх педсаветах настаўнікаў прымаюць удзел партыйныя, савецкія, гаспадарчыя работнікі. Гэта яшчэ раз сведчыць аб тым, што народная адукацыя ў нашай краіне — справа дзяржаўнай важнасці.

ТАЙНА КРЫСТАЛЮ

Чацвёртая міжнародная канферэнцыя па размеркаванню электронаў у крышталях адбылася ў Мінску. Міжнародныя саюзы крышталёграфу, чыстай і прыкладной фізікі, прымаючы пастанову аб яе скліканні ў Мінску, выказалі прызнанне велізарнай ролі саветскай навуцы ў развіцці гэтага раздзела фізікі і вядучага ў ім становішча Інстытута фізікі цвёрдага цела і паўправяднікоў АН БССР. Работы беларускага даследчага цэнтру вядомы ў многіх навуковых установах за рубяжом.

Старшыня аргкамітэта канферэнцыі акадэмік АН БССР М. Сірата паведаміў:

— Канферэнцыі разам з двума міжнароднымі саюзамі вучоных склікалі Акадэміі навук СССР і БССР, Інстытут фізікі цвёрдага цела і паўправяднікоў.

Чым цікавая ўключаная ў яе парадак дня тэматыка? Фізічная прырода цвёрдых цел, іх унутраная будова і ўласцівасці абумоўліваюцца тым, як размеркаваны электронаў у крышталі. Ад гэтага залежаць многія ўласцівасці матэрыялаў. Веданне законаў размеркавання электронаў дае магчымасць атрымаць матэрыялы з неабходнымі характарыстыкамі, у тым ліку паўправяднікі, ферамагнетыкі, антыферамагнетыкі.

На пасяджэннях разгледжаны пытанні, звязаныя з гэтай актуальнай праблемай, абмеркаваны дасягненні ў галіне тэарэтычных і эксперыментальных даследаванняў, падведзены вынікі навуковай работы за апошнія гады.

У канферэнцыі, якая працягвалася пяць дзён, прынялі ўдзел вучоныя 22 краін Еўропы, Азіі, Амерыкі.

НАВУКОВА-даследчы інстытут (НДІ) пры вышэйшай навучальнай установе — з'ява не частая. І тое, што пры Беларускай політэхнічным інстытуце летась на базе лабараторыі створаны НДІ парашковай металургіі, само за сябе гаворыць аб важкасці навуковага багажу ў лабараторыі і актуальнасці самой праблемы.

Сапраўды, парашковая металургія ў апошнія гады настолькі выцясняе ў машынабудаванні традыцыйныя тэхналагічныя працэсы. Яна больш простая і эканамічная, чым працаёмкая і да таго ж неашчадная апрацоўка металаў рэзаннем. Акрамя таго, што метал выкарыстоўваецца поўнасцю, у справу ідуць акаліна і адходы пракатнай і машынабудаванчай вытворчасці.

Паколькі дэталі з-пад прэса выходзяць у гатовым выглядзе, адпадае неабходнасць у яе апрацоўцы на складаных металарэзных станках.

Неабмежаваныя магчымасці парашковай металургіі па стварэнню новых кампазіцыйных матэрыялаў з загадзя зададзенымі ўласцівасцямі. Такія матэрыялы ўжо цяпер з поспехам замяняюць дэфіцытныя калярковыя металы. Так, адна тона дэталей з металакерамікі эканоміць прадпрыемству 1—2 тоны металау.

З ЛАБАРАТОРЫІ—У ЦЭХ

Але, магчыма, вырабы, якія прасуюцца з парашкаў, не валодаюць трываласцю? Аказваецца, яны і па трываласці перавышаюць цэльнаметалічныя. Падборам кампанентаў і наступнай тэрмаапрацоўкай дасягаюцца высокая зносаўстойлівасць і антыкарызійная ўласцівасць. На мінскіх трактарах, напрыклад, надзейна працуюць металакерамічныя шасцэрні маслянай помпы. Іх устойлівасць вышэйшая, чым у шасцэрнях, вырабленых звычайным спосабам.

У НДІ парашковай металургіі вядзецца таксама апрацоўка прэсава-штампавага інструменту. Супрацоўнікі інстытута пад кіраўніцтвам кандыдата тэхнічных навук М. Куцара распрацавалі тэхналогію атрымання з металічных парашкаў матрыц штампай для ўдарнага выцяснення вырабаў з калярковых металаў. Танныя і трывалыя, такія матрыцы прымяняюцца ўжо на многіх прадпрыемствах медыцынскай, радыёэлектроннай і іншых галін прамысловасці.

Другім важным навуковым напрамкам у дзейнасці НДІ парашковай металургіі з'яўляецца стварэнне фрыкцыйных і антыфрыкцыйных матэрыялаў з

высокімі эксплуатацыйнымі ўласцівасцямі. Інстытут не толькі распрацоўвае такія матэрыялы, але і забяспечвае прамысловыя прадпрыемствы гатовымі дэталямі.

Разлікі паказваюць, што замена ў вузлах бронзавых дэталей металакерамічнымі скарачае расход гэтага дэфіцытнага сплаву ў 3,5 раза.

Перш чым прапанаваць для ўкаранення новы матэрыял, у інстытуце праводзяцца карпатлівыя і старанныя даследаванні. Ідзе пошук аптымальных саставаў і працэсаў. Вучоныя НДІ пад кіраўніцтвам доктара тэхнічных навук, прафесара О. Романа выконваюць фундаментальныя даследаванні па тэорыі імпульснага прасавання з прымяненнем розных энерганосьбітаў. Даследаванні вядуцца на сучаснай лабараторнай апаратуры, якая ўключае электронную мікраскапію і ЭВМ.

У НДІ парашковай металургіі, у адпаведнасці з каардынацыйным планам Дзяржкамітэта па навуцы і тэхніцы, распрацоўваецца і прамысловы абсталяванне для атрымання з металічных парашкаў буйнаразмерных вырабаў складанай формы. Стварыць высокаквалітэты і разам з тым лёгкія

вырабы — такая задача вучоных і канструктараў. Над яе вырашэннем паспяхова працуе група даследчыкаў пад кіраўніцтвам доктара тэхнічных навук В. Бяляева.

Высокі навукова-тэхнічны ўзровень распрацовак НДІ пацверджаны атрыманням у 1972 годзе 15 аўтарскіх пасведчанняў на вынаходніцтва. Характэрным для гэтага НДІ з'яўляюцца шырокія і трывалыя сувязі з вытворчасцю. Супрацоўнікі інстытута вывучаюць на прадпрыемствах наменклатуру дэталей, якую мэтазгодна перавесці на вытворчасць метадамі парашковай металургіі.

З дапамогай вучоных арганізаваны ўчасткі парашковай металургіі на МАЗе, МТЗ, БелАЗе, заводзе імя Вавілава, заводзе шасцэрняў, Рыжскім электрамашынабудаванчым заводзе.

Сувязі маюць двухбаковы характар. Спецыялісты прадпрыемстваў бываюць у інстытуце, прымаюць удзел у выкананні некаторых работ.

Сёлетняй восенню ў Мінску будзе праведзена Міжнародная спецыялізаваная выстаўка «Парашковая металургія-73». Выбар месца для яе правядзення не выпадковы. Справа ў тым, што работы беларускіх вучоных у гэтай новай галіне навукі шырока вядомыя ў свеце.

В. УРЫЎСКІ.

Новы метада апрацоўкі дэталей машын ратацыйным рэжучым інструментам распрацаван у лабараторыі трываласці Фізіка-тэхнічнага інстытута АН БССР. Ратацыйны інструмент ужо ўкаранён на 20 прадпрыемствах краіны, у тым ліку на БелАЗе, Мінскім станкабудаванчым заводзе імя Кірава. НА ЗДЫМКУ: старшы навуковы супрацоўнік, кандыдат тэхнічных навук Валерый СІДАРЭНКА (справа), старшы інжынер Леанід АСІПКОУ, які працуюць над далейшым удасканаленнем інструменту. Фота К. ЯКУБОВІЧА.

ПАВОДЛЕ даных Сусветнай арганізацыі аховы здароўя кожнае сотае дзіця, якое нараджаецца на планеце, з'яўляецца на свет з якім-небудзь дэфектам. Пошукам прычын гэтых недарэчных злучэнняў прыроды заняты медыкі многіх краін свету. Яны ўстанавілі цесную сувязь паміж пры-

Тбілісі, Лейпцыгу, Ніэневе і на іншых міжнародных медыцынскіх форумах праблемныя даклады кіраўніка прафесара Ю. Гулькевіча і навуковых супрацоўнікаў лабараторыі выклікалі нязменную цікавасць.

Мінскія генетыкі падтрымліваюць цесную сувязь з 57 лабараторыямі свету.

даследчыкі ўжо прыўзнялі покрыва таямніцы. Тры кандыдацкія дысертацыі, абароненыя супрацоўнікамі лабараторыі за пяць гадоў яе існавання, унеслі прыкметны ўклад у маладую, але хутка растучую навуку — генетыку.

Калі Сяргей Усаеў прыступіў да работы над сваёй бу-

ВІРУС СУПРАЦЬ ВІРУСА

У Маскоўскім навукова-даследчым інстытуце вірусных прэпаратнаў Міністэрства аховы здароўя СССР упершыню ў свеце створана новая жывая тканкавая вакцына для прафілактыкі і лячэння грыпу.

Новую вакцыну атрымалі арыгінальным і простым спосабам. Паслядоўна заражаючы клеткі вырак курчых эмбрыёнаў «дзікім» вірусам грыпу, удалося хутка выдзеліць аслаблены, бяшкодны вірус. Гэты вірус і ёсць новая вакцына. Пры ўвядзенні такога віруса ў арганізм чалавека не выклікаецца захворванне, а ствараецца нейспрыёмальнасць да цыркулюючага ў прыродзе віруса на пайтара года. Увядзенне вакцыны праз год узмацняе раней набыты імунітэт. Новая вакцына атрымала адабрэнне арганізацыі аховы здароўя. Пачайся яе прамысловы выпуск.

Пазнаючы законы спадчыннасці...

роджанымі анамалямі і спадчыннасцю. Але па якіх законах прыроды перадаюцца ад бацькоў да дзяцей хваробы, розныя дэфекты? Чаму ў адной і той жа сям'і нараджаюцца зусім здаровыя дзеці і інваліды і ці можна лячыць спадчынную паталогію? Адкаж на гэтыя пытанні настолькі цікава і ў Мінску, у лабараторыі генетыкі, пакуль адзінай у нашай краіне, дзе вядуцца адначасова клінічныя, цытагенетычныя і марфалагічныя даследаванні.

Калектыў лабараторыі невялікі. Але людзі, што працуюць тут, захоплены сваёй справай. Гэта захопленасць, пастаянны пошук і ўдалыя знаходкі стварылі лабараторыі вядомасць далёка за межамі краіны. На канферэнцыях генетыкаў Беларусі і Украіны, на ўсесаюзным з'ездзе ў Маскве і сімпозіумах у

Работнікі лабараторыі часта бываюць у розных лячэбных установах сталіцы, вывучаюць умовы працы жанчын, іх уплыў на будучае дзіця. Пры лабараторыі створан тэраталагічны цэнтр, дзе праводзяцца ўсе паталагаанатамічныя даследаванні. Вось ужо два гады тут працуе медыка-генетычная кансультацыя. І калі спачатку сюды прыходзілі толькі нямногія, то цяпер штомесяц за пародай да ўрача звяртаюцца да ста трыццаці сямейных пар. Людзі, хворыя чым-небудзь, хочуць быць упэўненымі, што іх дзеці не будуць адчуваць тых жа пакут. Дапамагчы ім нялёгка. Гэтаму часам папярэднічаюць дзесяткі даследаванняў. Кожны эксперымент — пытанне, звернуць да прыроды. І хоць яна не спяшаецца раскрываць свае загадкі, над некаторымі

дэталі дысертацый аб значэнні дэратарліфікі ў дзягнстыцы храмасомных хвароб, некаторыя здзіўляліся: «Ці да твару медыку займацца храмантыяй, варажбой па руцэ?» Але сотні даследаў пацвердзілі меркаванні вучонага: лініі на руцэ — не адвольная ігра прыроды, гэта гены, адказныя за фарміраванне цела, пакідаюць свае сігналы на руцэ. І па іх можна распазнаць храмасомныя хваробы. Работа маладога вучонага цяпер агульнапрызнана і мае вялікае практычнае значэнне.

У лабараторыі падрыхтавана класіфікацыя прыроджаных парокіў. Сусветная арганізацыя аховы здароўя яна прынята як асноўная ў Еўропе. Складаецца атлас хвароб, сістэматызуюцца вынікі назіранняў, аналізаў, даследаў, ускрыццяў.

Студэнты фізіка-матэматычнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута А. КІПЕНЬ, А. ВЕНЦЭЛЬ, С. ДЗЯМІДЧЫК у інстытуцкім планетарыі.

Мінск. Рака Свіслач ля парку імя Горкага.

Фота Э. ТРЫГУБОВІЧА.

НАША газета паведамляла ўжо, што ў Злучаных Штатах Амерыкі на адкрыццё помніка Янку Купалу ездзілі скульптар Анатоль Анікейчык і драматург Андрэй Макаёнак. Я сустрэўся з Андрэем Ягоравічам і папрасіў яго раскажаць аб сваіх уражаннях ад сустрэч з землякамі. Ён сказаў:

— Уражанняў надзвычай многа. І ўсе яны прыемныя.

— А самае большае?

— Калі там, у Араў-парку, убачыў бронзавага Янку Купалу. Уявіце сабе: першы помнік савецкаму паэту на чужой, амерыканскай зямлі. Першы пом-

нік нашаму беларускаму паэту! Падзея незвычайная.

— Як вас прымалі землякі?

— З надзвычайнай цеплатой. Такі шчыры прыём на доўга застаецца ў памяці. Нас сустралі, як самых блізкіх, акружылі ўвагай, бяспачна распытвалі пра Беларусь. І ўвага такая была не таму, што да іх прыехаў менавіта я, Макаёнак, або Анікейчык—на нас глядзелі як на землякоў, якія завіталі з Радзімы, з Савецкага Саюза, як на сваіх, родных людзей. Ім прыемна было пачуць ад нас родную мову, даведацца пра жыццё Беларусі, перадаць прывітанне савецкім людзям. Тут я і зразумеў, як моцна любяць землякі сваю Бацькаўшчыну, радуецца нашым поспехам...

— Вы першы раз сустраліся з суайчыннікамі за мяжой?

— Другі. Першы раз адбылася сустрэча, калі ездзіў у Нью-Йорк на сесію Генеральнай Асамблеі. Але тады не давялося бліжэй пазнаёміцца з людзьмі. А цяпер вось ведаю многіх асабіста.

— Раскажыце, калі ласка, пра гэтыя знаёмствы.

— Прыемныя ўражання засталіся ад усіх кіраўнікоў і актывістаў нашага зямляцтва. Асабліва задаволены я сустрэчамі з рэдактарам «Русскога галаса» Яхантавым, супрацоўнікам гэтай газеты Муратавым, з Мінкевічам — старшынёй культурнага камітэта, з рэдактарам украінскай газеты Талопка. Усе яны ўжо немаладыя, але вельмі энергічныя, адданыя Радзіме, патрыятычнай рабоце. Асабліваю павагу выклікае Яхантаў—наглядзчыны на свае дзевяносты з лішнім год, ён без стомы працуе, піша выдатныя артыкулы, удзельнічае ў розных мерапрыемствах. За гэ-

та ён карыстаецца заслужанай пашанай у нашых землякоў і ў многіх іншых амерыканцаў.

— Прыемна чуць вашу высокую ацэнку кіраўнікоў прагрэсіўнай рускай грамадскасці. Раскажыце, Андрэй Ягоравіч, аб сустрэчах з беларусамі.

— З беларусамі... Ведаеце, што я прыкмеціў: таксама як у нас, так і там, у Штатах, беларусы не аддзяляюцца ад рускіх і украінцаў, а жывуць з імі, як браты. Калі зямляк гаворыць пра Радзіму, то ён мае на ўвазе не толькі Беларусь, Расію ці Украіну, а Савецкі Саюз. Вы ведаеце, што варожая прапаганда за рубяжом сцвярджае, даваўся—песні спявалі, нібы нашы дзяўчаты і хлопцы дзе-небудзь на Магілёўшчыне.

— А вы не сустрэлі часам выхадцаў з вашых родных мясцін—з Гомельшчыны?

— Не, нікога не сустрэў. Але ж там усё зусім інакш, як у нас дома. Там калі ты з Беларусі, то і зямляк, і няважна, з Гомеля ты ці з Гродна.

Як толькі скончыўся канцэрт, мяне з Анікейчыкам землякі літаральна ўзялі ў палон—так цесна з усіх бакоў абступілі. І пасыпаліся пытанні: «А ці быў у Бярозе?» Быў, кажу. «Якая цяпер яна, Бяроза?» Потым жанчына: «Даражэнькі, перадай

ШТО ПАКАЗАЎ ФЕСТИВАЛЬ

Калі на заключнай прэс-канферэнцыі X Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў была названа агульная колькасць усіх палітычных, культурных і спартыўных мерапрыемстваў, што прайшлі за 9 дзён у Берліне.— 1 542, балгарскі журналіст, які сядзеў побач са мной, заўважыў, што для таго, каб іх наведваць усе, спатрэбілася б больш як 200 дзён, пры ўмове, каб чалавек не затрачваў ніводнай хвілінкі на ежу і сон.

На Берлінскі фестываль з'ехалася 25 646 дэлегатаў і гасцей са 140 краін, было створана 1 700 палітычных, прафсаюзных, спартыўных, турыстычных і іншых арганізацый, адных толькі журналістаў было акрэдытавана 1 556 чалавек.

На маё пытанне: «Што вы думаеце пра фестываль?» — большасць з тых, з кім я сустракаўся (іх было некалькі дзесяткаў з самых розных краін свету), адказвалі, што X Сусветны нельга параўнаць ні з адным з дзевяці папярэдніх. Яшчэ ніколі пад сцягі фестывалю не збіралася такая колькасць юнакоў і дзяўчат самых розных палітычных поглядаў. Юныя камуністы, сацыялісты, сацыял-дэмакраты, радыкалы, кансерватары, хрысціянскія дэмакраты...

Дзевяць дзён сталіца ГДР была гіганцкім дыскусійным клубам. Штодня тысячы ўдзельнікаў збіраліся ў аўдыторыях універсітэта імя Гумбальта, у памяшканні Міжнароднага цэнтра салідарнасці, ля падножжа тэлевежы на «Свабоднай трыбуне». Акрамя таго, на вуліцах горада да трох гадзін раніцы можна было назіраць мноства груп моладзі, якія ажыўлена гутарылі, спрачаліся. «У нас была мэта — устанавіць у час фестывалю кантакты з моладдзю розных краін, — заявіў член дэлегацыі ФРГ, работнік сацыяльнага забеспячэння Вальтэр Шварц. — Для гэтага ёсць шмат магчымасцей. Асабліва падрабязныя звесткі аб жыцці і праблемах моладзі мы атрымалі на канферэнцыях і семінарах. Вельмі карыснай аказалася, у прыватнасці, гутарка з моладдзю ГДР.

У ходзе фестывалю адбыліся сотні важных палітычных мерапрыемстваў, якія поўнасцю раскрылі яго асноўны дэвіз. У рабоце аднаго толькі цэнтра «Моладзь і студэнты выкрываюць імперыялізм» прымалі ўдзел больш чым дзве тысячы дэлегатаў фестывалю. Цэнтр салідарнасці паведаміў, што за час фестывальных дзён сума сродкаў, сабраных моладдзю свету на будаўніцтва дзіцячай баліцы імя героя в'етнамскага народа Нгуен Ван Чоа, узрасла да паўтара мільёна долараў. Акрамя 36 мнагатысячных мітынгаў палітычнай часткі праграмы, было праведзена больш як 150 буйных міжнародных канферэнцый, сустрэч, сімпозіумаў. У дыскусіях за «круглым сталом» маладыя людзі розных палітычных поглядаў абменьваліся думкамі па самых розных надзменных пытаннях сучаснасці, устанаўлівалі шырокія кантакты паміж рознымі маладзёжнымі арганізацыямі, намачалі перспектывы іх сумесных дзеянняў. Вялікім укладам у далейшае ўмацаванне адзінства сусветнага маладзёжнага руху з'яўляюцца выпрацаваныя тут дакументы. У заяве, якую аднадушна прынялі прадстаўнікі відучых міжнародных і рэгіянальных юнацкіх арганізацый, выказана іх гаюўнасць удзельнічаць у падрыхтоўцы і правядзенні Сусветнага кангрэса міралюбівых сіл, які хутка адбудзецца ў Маскве.

У час сустрэч з юнакамі і дзяўчатамі з розных краін я часта прасіў сваіх субсіднікаў даць ацэнку тым звесткам, што адбыліся ў свеце з часу міжнароднага фестывалю ў 1968 годзе ў Сафіі. Большая частка іх адзначала, што вялікім станоўчым зрухам у раздзяленні міжнароднай напружанасці народы свету абавязаны Савецкаму Саюзу, які паслядоўна ажыццяўляе Праграму міру, прынятую на XXIV з'ездзе КПСС. Пры гэтым яны гаварылі канкрэтна — аб нядаўніх візітах Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. Брэжнева ў ФРГ, ЗША і Францыю, аб дапамоце СССР народу В'етнама, аб падтрымцы Савецкім Саюзам нацыянальна-вызваленчага руху ў краінах Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі.

Фестываль у Берліне даў магчымасць многім з дэлегатаў упершыню ўважліва пазнаёміцца з сацыялістычнай краінай — Германскай Дэмакратычнай Рэспублікай, дзе моладзі адведзена вялікая роля. «Я ў захапленні ад любові і энтузіязму, з якімі насельніцтва ГДР падрыхтавала фестываль», — сказала Лінда Мюрэй, член Саюза маладых рабочых за вызваленне (ЗША). — Я ўпершыню ў сацыялістычнай краіне, і мяне асабліва здзіўляюць многія рэчы, якіх у Амерыцы няма і якіх ніколі не будзе ў капіталістычнай краіне. Напрыклад, натуральнасць, з якой успрымаюць тое, што тут ва ўніверсітэтах вучацца людзі з розным колерам скуры».

— X Сусветны фестываль, — падкрэсліў першы сакратар ЦК САПГ Э. Хонекер у сваім выступленні на прыёме, наладжаным у гонар дэлегатаў і гасцей фестывалю Цэнтральным Камітэтам САПГ, Дзяржаўным саветам і Саветам Міністраў ГДР, — гэта сведчанне таго, што сітуацыя на зямным шары змянілася ў напрамку прагрэсу і міру, на карысць усіх людзей.

А. ПРАВАЎ,
спецыяльны карэспандэнт
Агенцтва друку Навіны.

РАДЗІМА ЗГУРТАВАЛА

Гутарка карэспандэнта «Голасу Радзімы» з Андрэем МАКАЁНКАМ

нібыта рускія прыгнятаюць, асімілююць беларусаў — такой хлусні там шмат. Каб так было, то і ва ўмовах эміграцыі не атрымалася б ніякай дружбы. А што мы бачым на справе? Там, у Амерыцы, рускія і беларусы — нібы дзеці адной маці, такая між імі згуртаванасць, такое братэрства. Іх жа ніхто не прымушае дружыцца. Імі ж ніхто не камандуе — яны аднаюцца самі. Наогул, гэта вельмі добрая, я сказаў бы, вельмі цікавая з'ява — магутнае імкненне нашых трох народаў-братоў згуртавацца ў любых умовах, нават на чужыне.

— А як вы ўбачылі праяўленне гэтай згуртаванасці падчас паездкі ў ЗША?

— На кожным кроку бачыў. Узяць хоць і Араў-парк. Яго ж купілі за грошы, сабраныя ад беларусаў, рускіх і украінцаў па ўсёй Амерыцы. І ў парку паставілі помнікі Пушкіну, Шаўчэнку, Купалу. А мільтынг як праходзіў? Прыехалі суайчыннікі з Нью-Йорка, Чыкага, Кліўленда, Дэтройта — з усёй краіны. Мяне вельмі кранула гэтка дружба, гэтка спайка, гэтка... як бы вам сказаць — адзіная сям'я.

— Культурныя традыцыі падтрымліваюцца ў такім адзінстве. Вось скончыўся ў Араў-парку мільтынг, пачаўся канцэрт. Якія песні заспявалі? Беларускую «Ручнікі», рускую «Степь да степь кругом», украінскую «Реве та стогне». А танцы? Таксама нашых трох народаў. Дарэчы, выдатна выступаў на канцэрце маладзёжны ансамбль «Юла». Яго кіраўнік Фрэд Клімовіч нарадзіўся ў Амерыцы, а мастацтва любіць і распаўсюджвае наша — рускае, беларускае, украінскае. Сядзеў я на тым канцэрце і ра-

ты прывітанне майму ўнуку Хамянку, ён у Мінску, у міністэрстве працуе. Пытаю, у якім. «А каб жа я ведала, у якім? Ён вучоны, мой унук, ён ужо ажаніўся і дзіцятка мае. Няўжо ты не знойдзеш у Мінску Хамянка?» А тады яшчэ адна жанчына: «Таварыш дэпутат, дапамажыце мне. Грошай я трохі сабрала, а сама адзінокая, можа і жыццё мала засталася. Як бы тыя грошы на Беларусь паслаць? Хай бы там за іх прыстань на нашай рэчцы збудавалі ці яшчэ што карыснае. Шкада будзе, калі прападуць грошы на чужыне...» Разумеете? Чалавек увесь свой век, да апошніх дзён аб Радзіме думае. І жадае дапамагчы ёй хоць бы сотняй, тысячай долараў, заробленых уласным мазалём. Слухаеш такое, і сэрца сціскаецца.

— А аднаго старога я ніколі не забуду. Падыходзіць ён да Анікейчыка і падае паперку. На ёй адрас: губерня, раён, воласць, сельсавет — па-старому і па-новому разам. Пытаем: «Што, дзядуля, вы хочаце?» А ў яго, відаць, спазмы сціснулі горла. Ён слова вымавіць не можа. «Што вы хацелі сказаць?» А ў яго слёзы з вачэй. Махнуў ён рукой і пайшоў ад нас. Успомню таго старога — мяне аж скалае. Можа ён хацеў папрасіць нас яго роднай зямлі пакланіцца? Ці якую вестку перадаць?

— Шчыра дзякую вам, Андрэй Ягоравіч, за гутарку. Што б вы хацелі перадаць землякам у Злучаных Штатах?

— Вялікую падзяку за цёплы прыём. Падзяку за помнік Янку Купалу. І шчырае пажаданне міру, добра, добрай і вечнай памяці аб роднай краіне.

Гутарку запісаў
У. БЯГУН.

пішуць землякі

С РАДОСТЬЮ И ПЕЧАЛЬЮ

Наше пребывание в Белоруссии было недолгим, но впечатление от этих нескольких дней осталось огромным.

Мы восхищались красотами Минска, его площадями и парками, жилыми массивами и жизнерадостными минчанами. Я помню, какими был этот город осенью 1943 года, когда нас, раненых военнопленных,

везли в Германию. Из окна вагона, затянутого колючей проволокой, я видел Минск, вернее то, что от него тогда осталось. Это были руины, начиная от железнодорожного вокзала, руины, сколько видел глаз.

Люди, с которыми нам приходилось встречаться, хорошо помнят трудное послевоенное время: горечь утраты родных, недостаток жилья, одежды, продуктов. Когда об этом вспоминаешь, сидя в хорошо обставленной уютной квартире с телевизором, трудно поверить, что так было всего лет 20 назад. Огромных усилий стоило нынешнее благополучие советскому народу. Здесь свято чтят память тех, кто отдал свою жизнь за свободу, за мирное счастливое время. Поражает обилие цветов у памятников и братских могил. В этом любовь

и признательность живых.

Я теперь часто вспоминаю и свое Запорожье. Когда был там, узнавал только отдельные здания. Вспоминал и то, как в начале 30-х годов мы, школьники, вместе со взрослыми выходили на субботники. Страна готовилась к пуску Днепротэса. Мы убирали строительный мусор, расчищали место для будущих скверов, парков. А потом я видел строительную площадку второй очереди Днепротэса. На ней почти не было людей. Везде только техника, краны, погрузчики и знаменитые БелАЗы. Все в движении, все в работе.

В советском человеке зарубежного туриста больше всего поражают две черты. Первая — доброжелательность, дружественное отношение, готовность помочь, если вы попали

в затруднительное положение.

Вторая характерная черта — уверенность в будущем, сознание, что оно зависит от них самих. Есть у советского человека и необыкновенная гордость за все уже достигнутое. Каждый год приносит вашей стране новые и новые успехи.

Говорят здесь и о недостатках, но говорят открыто, потому что уверены, что они исчезнут, как исчезли лопаты на теперешних стройках, как исчезли трудности послевоенных лет.

У меня было много интересных встреч с детьми моих родственников. Все они работают, учились или учатся сейчас. Многие ходят в вечерние школы, техникумы, институты. Временами им бывает трудно, но зато жизнь имеет смысл, у них есть интересная работа. Ведь

ни для кого не секрет, что в Канаде тысячи молодых людей не могут найти работу, не имеют денег, чтобы продолжать учебу, а иногда, получив образование, рады работать водителями такси. Когда мы рассказывали об этом здесь, нас не всегда понимали.

С радостью и печалью уезжали мы с сыном обратно в Канаду. Радовались, что посчастливилось нам увидеть Родину, печальлись, что покидали ее. Сын, правда, уверенно заявил: «Обязательно приеду сюда еще!» У меня такой уверенности нет. В мои годы трудно загадывать далеко вперед. И мне и сыну наш визит в СССР показался очень коротким. Тридцать три дня промелькнули, как один день.

Владимир БОРЧЕНКО.
Канада.

On August 9, the 250,000,000th citizen of the Soviet Union was born in one of the millions of Soviet families. The USSR ranks third in the world in size of population. More than 80 per cent of its residents were born after the October Revolution.

THE increase in the population of our country as compared with 1913 constitutes almost 90,000,000 people, in spite of the grave consequences of the wars imposed upon us. The greatest increment was characteristic for the period since the last war. The Soviet people made great sacrifices and bore tremendous losses during the Great Patriotic War. As we know, the war claimed in excess of 20,000,000 Soviet lives. In an exceptionally short period of time, our people rehabilitated prewar economic development standards and achieved a new mighty upheaval in the socialist economy and a growth of the people's well-being. All this had a favourable effect upon the birth-rate. The population increased by more than 71,000,000 between 1950 and 1973.

Ten years ago, in 1963, our country celebrated the birth of the 225,000,000th citizen.

The changes in population figures and the conditions of life are inseparably linked with the economic and social development of the country, with the steady growth of social production and the material well-being of all members of Soviet society.

For many years now our country has not known unemployment. The employed population is constantly growing. According to the returns of the 1970 census, of the 130,500,000 people of working age (men from 16 to 59 and women from 16 to 54), those engaged in the national economy, as well as students, account for 120,600,000 or 92.4 per cent of the able-bodied population, as compared to 82 per cent in 1959.

The socialist system has created all conditions for the working people to raise their cultural standards and to obtain general and specialized education. Before the revolution nearly three-quarters of the population from 9 to 49 years of age were illiterate in our country, illiteracy among women was 83 per cent. Today the USSR is a

country of 100 per cent literacy.

At present 72 per cent of the population employed in social production have higher or secondary (8-year or 10-year) education. The standard of education of men and women has become very much alike. Over the last decade the number of students in secondary specialized schools has increased from 3,000,000 to 4,400,000 and of the students at institutes and

beginning of 1973, and 11 of these have a population exceeding 1,000,000.

Industrialization, with the ensuing growth of urban population, increased cultural standards for the working people in town and countryside, the active participation of women in political, cultural and economic life and their ever greater participation in social production, are having a substantial influence on the birth rate. In the

with two children receive a lump sum when the third and each subsequent child is born, and those with three children receive monthly grants when a fourth and each subsequent child is born. There were 2,926,000 mothers with large families receiving monthly state grants in 1972; besides that, 353,000 mothers with two children received a lump sum upon the birth of a third child.

Economic and social prog-

vices. Further shrinking in morbidity and mortality rates continued as the material wellbeing of the people increased and medical services were improved. Such dangerous contagious diseases as the plague, smallpox and parasitary typhoids were liquidated. Mortality rate from other contagious diseases has also been drastically reduced. In 1972, the number of deaths per 1,000 was 8.5, as opposed to 29.1 in 1913. Child mortality has been cut 11 times during the same period. Average life expectancy has reached 70 years (it was only 32 in prerevolutionary Russia). Today the USSR ranks among the countries with the lowest mortality rate.

The age-sex pattern of the population is of great importance to the entire life of society. Data on the population according to sex and age constitutes an integral part of initial data for the elaboration of economic development plans.

By the beginning of the current year there were 18,600,000 more women than men in the USSR. This gap is being gradually reduced and removed to older age groups. If in 1959 there were 7,400,000 more women than men at the age of up to 46, then in 1973, the number of women and men in this age bracket became equal.

Tangible changes are taking place in the pattern of the employed population. 30.1 per cent of all the working population was employed in industry, construction work, transport and communications in 1939, and in 1970—45.8 per cent. At the same time the number of workers is diminishing in agriculture and forestry due to growing mechanization and labour productivity. In 1939, 50.4 per cent of the gainfully employed population worked in this branch, while in 1970—25.1 per cent. Between 1939 and 1970, there was a sharp increase (from 5.9 to 14.4 per cent) in the share of people working in the services industry and nonproduction branches, especially in education, science, the arts and health services. This is vivid expression of the state's concern for securing the further development of culture, and improving the life and health of the Soviet people.

L. VOLODARSKY,
D. Sc. (Economics)

Population of the USSR—250,000,000

universities from 3,300,000 to 4,600,000. In 1972, 2,600,000 students studied at vocational training schools. The 24th CPSU Congress set the task to complete the transition to universal 10-year schooling for young people in the course of the current Five-Year Plan.

High rates in the industrial progress of our country are accompanied by the intensive process of building new and expanding old cities and by the rapid growth of urban population. Urban population had doubled in 1939, as compared with 1926, and it increased 2.4 times from 1939 to 1973. On the average, over the last two decades urban population increased annually by more than 3,000,000 people. The number of cities having a population of 500,000 or more grew from 25 in 1959 to 35 by the be-

USSR the state has never attempted to introduce any sort of artificial measures to bring down the birth rate. The number of children a family should have is decided by the family itself.

In the USSR the state encourages motherhood. All working women—industrial workers, employees and collective farmers—are entitled to a paid pregnancy and childbirth leave of up to four months (112 days), and in the event of the birth of two or more babies or a complicated delivery, this leave is extended. Besides that, a woman, if she so desires, is entitled to additional leave without pay until the baby is 12 months old. At present, in fact, all women are guaranteed medical care in childbirth.

Mothers with large families are given material assistance by the state for bringing up children. Mothers

secured a drastic decrease in the mortality rate. In Russia before the Revolution, the mortality rate among the population was over 2.5 times higher than the mortality rate in the USA and a number of European countries.

The Soviet state was the first in the world to take upon itself full concern for the health of the people. Medical assistance to the population steadily grew under Soviet power. At present there are 29 doctors per 10,000 of population, as compared with 2 in tsarist Russia. Our country holds first place in the world for the number of doctors. Health services are free in the USSR.

Already by 1926, morbidity and mortality rates had shrunk considerably, thanks to the new socio-economic conditions and measures taken to develop the health ser-

Visit in the interest of world peace

In 1932 a group of leading Californians received a Charter from the State of California to establish a privately—sponsored organization for cultural and peaceful relations with the Soviet Union. Today the American Russian Institute continues in that tradition, and works with adults and students to strengthen understanding and peace between these two nations.

From Seattle to San Francisco and South to San Diego, the effects of the historic Summit Meeting in Washington are in daily evidence in trade, business and labour union circles.

Wheels are turning in factories and on the highways to deliver goods and services to the world's two leading industrial powers and their top political leaders are sitting down together around conference tables.

What does this notable Summit Meeting mean to the peoples?

For the first time in history fundamental long term agree-

ments on the economic and political fronts are being worked out, signed and put into action. Our two nations are now taking up in peace times the large scale cooperation which proved so important to both peoples in the struggle against Hitler and his drive for world domination.

Major steps have been taken to co-existence for which Lenin stood and the Soviet people have struggled for half a century. It is a great day now that the American and Soviet people are openly joining hands. The Soviet and American people have always needed one another, but

they have been isolated from each other by the Cold Warriors. Now we are joining hands to build an economic base for peace. The relationships between our countries have taken a massive turn toward the cooperation essential to the prosperity and the peace of the world. As our peoples bind themselves together in this vital way, the prospect for one world of friendly peoples takes on reality.

Now for the first time in history stable enduring plans for world peace are in the making. War has become an anachronism of history for our children. And major trade between our countries is an important guarantee against a devastating nuclear war. The agreements on the peaceful uses of atomic energy and the reduction in nuclear armaments are a forerunner and a symbol of what can come.

Sincerely yours,
Holland ROBERTS,
President of the American Russian Institute and member of the World Peace Council.

FACTS AND FIGURES

● At present Byelorussia manufactures in five days as much as it did in a year before the October Revolution.

● Byelorussia holds leading place in the Soviet Union for density of its railway network. Railways connect not only major economic centres, but also many district areas. The main line, from Brest to Moscow, via Minsk, has passenger trains travelling at a speed of 150 kph.

● There are more than 200 calculating machine stations in the Republic. Minsk alone has 8 computing centres equipped with Minsk electronic computers.

At the 1967 international figure-skating competitions in Bratislava a Minsk-2 electronic computer was selected as «chief secretary» out of a broadly-representative range of «electronic brains» produced by many famous firms in the world.

● Side by side with heavy industry, Byelorussian light industry has been developing at full speed. Among the new enterprises, and those that are nearing completion, there are many of nationwide importance. In Brest, for example, Byelorussia has built the USSR's biggest stockings factory which turns out 32 million pairs of stockings a year.

● Byelorussia's national economy employs about 600,000 specialists with higher education, which is more than 200 per cent above the total in tsarist Russia.

Byelorussia has over 20,000 research associates, or 100 per cent more than the whole of Russia before the October Revolution.

● There are more than 2,500 libraries, with a total stock of 75 million volumes, or 8 books per person.

ПЯРЭДАДЗЕНЬ УРОКАЎ РОДНОЙ МОВЫ

Пэўна, ніводная навучальная кніга так не звязана з усёю шматпакутнаю гісторыяй беларускага народа, як буквар.

Беларусы сярод усходняга славянства могуць ганарыцца не толькі тым, што ў іх паявілася першая друкаваная кніга, але і што само слова буквар нарадзілася на Беларусі. Вядомы англійскі даследчык старадрукаванай кнігі Джон Сіманс піша: «Гонар першага ўвядзення слова «буквар» на тытульным лісце... належыць Спірыдону Собалю: букваром называецца яго кучэінская кніга 1631 года... Нарэшце, у яго магілёўскім выданні 1636 года гэтае слова ўжываецца незалежна, як абазначэнне элементарнага падручніка для дзяцей: «Буквар языка славенска». Гэтая назва прынята ў віленскім выданні 1645 года, у Магілёўскім 1649 года».

Але гісторыя краю складалася так трагічна, што наш народ праз які не меў нават мажлівасці вучыць дзяцей на роднай мове, хоць выхадцы з Беларусі высока трымалі і далей узровень навукі, узбагачаючы сусветную педагогіку. Дарэчы, аўтар сённяшняга польскага буквара, які перавыдаецца ўжо з 1910 года штораз у палешанскіх варыянтах, Мар'ян Фальскі родам з Беларусі, з-пад Ляхавіч. У гісторыі нашай літаратуры ён вядомы тым, што да рэвалюцыйнага перадаў на беларускую мову апавяданні польскіх пісьменнікаў Г. Сянкевіча, С. Жаромскага і інш.

Я тут хацеў бы нагадаць і другога педагога, аўтара «найлепшага буквара свету», як яго называюць, таксама ўрадженца Беларусі — Кандрата Прушынскага. Ён нарадзіўся ў 1851 годзе ў Мінску, тут скончыў пачатковую і сярэднюю школу. Пасля паступіў у Варшаўскі ўніверсітэт (Віленскі ў той час быў ужо закрыты царскім урадам). І вольні са свайго Кандрат Прушынскі ў 1873 годзе пераехаў у Мінск, дзе ў 1875 годзе ў Лондане педагогічнае таварыства сабрала 500 буквароў з усёго свету. лепшым быў прызнаны буквар Кандрата Прушынскага, мінчаніна. Кажучы словамі Цёткі,

**Наш сявец не раз тут кідаў
Залатое зерне з жмені;
Ён не раз там плёны выдаў,
А у нас раслі каменні.**

Бо нечуваны прыгнёт цярэпёў наш народ. Яго не толькі прыгноталі, як скажам, польскі, грузінскі ці іншыя народы, а проста адмаўлялі яму ў праве быць асобным народам, адмаўлялі ў праве гаварыць сваёю мовай, вымушалі лічыць яе дыялектам чужэйскай мовы. Прыгнёт нараджае пратэст, а адмаўленне кідае ў народныя глыбіні цяжкую здраду нявер'я.

Толькі з рэвалюцыяй 1905 года, з уздымам народна-вызваленчага руху ажыўляецца змаганне за родную школу. На пачатку XX стагоддзя арганізуецца тайная беларуская школа, выходзіць «Беларускі лемантар» К. Каганца, намаганні Цёткі і Якуба Коласа выдаецца «Першае чытанне для дзяцей беларусаў», «Другое чытанне для дзяцей беларусаў». Смяртэльна хворы на сухоты, сядзіць над складаннем беларускага буквара выдатны пэдагог Максім Багдановіч... Пісьменнікі пішуць буквар. У змрочныя гады самадзяржаўя яны як бы падхапілі агністы заклік вялікага чуваша І. Якаўлева: «Будзь усім, каго чувашам не хапае». Беларусам не хапала педагогаў. І пісьменнікі рабілі за педагогаў. Беларусам не ставала буквара. І яны пісалі буквар.

І хай не ўсё тут адпавядае нашай цяперашняй метадыцы, але і сёння глыбока ўражвае вялікая чалавечнасць, маральнасць тэкстаў, цікавасць і займальнасць іх у гэтых першых падручніках на беларускай мове.

Але нават пасля 1917 года, калі ў Савецкай Беларусі распачаўся нечуваны шпэркі рост культуры, асветы, калі наша рэспубліка магла ганарыцца, што першая сярод усіх рэспублік у Саюзе ўвядла ўсеагульнае абавязковае пачатковае навучанне, калі беларускі буквар — штогод у сотнях тысяч экзэмпляраў — даходзіў нават у самыя глухія куткі, у Заходняй Беларусі аж да 1939 года ўсё аставалася па-ранейшаму. Пільсудчыкі закрывалі беларускія школы.

Перада мною ляжыць заходнебеларускі буквар С. Паўловіча, складзены па заданні Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі. Чытаю на вокладцы: «Беларуская граматыка для хатняга навучання» — хатняга, бо школ на беларускай мове не было. Як скажа пасля Валянцін Таўлай,

**Будзе Купала вучыць на печы
Дзетак без роднае школы.**

Выданне беларускага буквара было ў тую пару — без перабоўвання — палітычна з'явай. У часы страшэннай паланізацыі жывым болей паклі радкі: «Беларусь — мой родны край. Беларусь там, дзе наша мова жывець». У часы, калі хугарызацыя межавала, рэзала сялянскія надзелы, старонкі буквара напаміналі аб спрадвечных традыцыях народа, паказваючы на Усход, дзе распачыналася дружняя калектыўная праца. Вось адзін з такіх тэкстаў — «Талакою»: «Беларус ахвотна дапаможа свайму суседу працаю, калі здарыцца бяда якая — хваро-

нуў яе далей — «Успомні казку», і запытанне, ці «Такія звяры нашых казак», дзе даюцца пераблытана сталыя параўнанні: «бяззлівы, як леў», «дужы, як заць», а вучню самому трэба выправіць іх. У сваім буквары я стараўся як мага шырэй падаць такія «дзіцячыя» жанры, як загадка, прыказка, рэбус. Мне хацелася зрабіць цікавым займальны буквар, каб у ім знайшлі сабе месца і лічылкі, і скаргаворкі, як, да прыкладу, вось гэтая Васіля Віткі пра недарэчку ваўка, які ўздумаў ад вялікага дажджу хавацца пад хвашчом:

Анатоль КЛЫШКА

КАБ ДЗЕЦЯМ ЛЯГЧЭЙ ВУЧЫЛАСЯ...

Беларускі буквар, з якога і сёлета пачнуць сваё знаёмства з роднай мовай першакласнікі, пачаў выходзіць у 1969 годзе і, прайшоўшы выпрабаванне часам, быў зацверджаны Міністэрствам асветы БССР як стабільны падручнік. Яго аўтарам-складальнікам з'яўляецца Анатоль КЛЫШКА.

А. Клышка скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, працаваў у газеце «Літаратура і мастацтва», у часопісе «Полымя», зараз з'яўляецца загадчыкам лабараторыі навучання грамаце Навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР. Анатоль Клышка — член Саюза пісьменнікаў рэспублікі.

ба ці пажар. Трэба прывезці зруб на хату — усе грамадою едуць у лес. Трэба каму касіць сенажаць — усе выходзяць з косамі і косячы. Трэба каму зжаць даспелае жыта — бабы з усёго сяла ідуць і жнуць. Такая дапамога завецца талакою».

А вось яшчэ адна — партызанская старонка з гісторыі нашага буквара. У гады Вялікай Айчыннай вайны ў лясной школе на Лагойшчыне беларуская настаўніца Алеся Ліпская склала ў некалькіх экзэмплярах самаробны буквар і вучыла па ім роднай мове. (Мужняя патрыётка загінула ў красавіку 1944 года).

Вось такая гераічная гісторыя беларускага буквара з жывым, неацэнным, выпакутаным вопытам, з вялікім наказам першай кнізе быць чалавечнай, быць патрэбнай дзіцяці ў яго штодзённых клопатах, вучыць яго любіць Бацькаўшчыну, шанаваць родную мову.

ЯК СКЛАДАЎСЯ

БЕЛАРУСКІ БУКВАР

Перш чым скласці свой буквар, я прагледзеў каля дзесятка беларускіх, 80 рускіх буквароў для розных нацыянальных школ, пазнаёміўся з замежнымі букварамі — нямецкімі, югаслаўскімі, французскімі, польскімі, славацкімі, чэшскімі, яўрэйскімі з ПНР і інш. Другая рэч — ці ўсё гэта пайшло на карысць, але тут меркаваць не мне.

Партызанскі беларускі буквар не задавальняў многім. Вельмі кідалася ў вочы беднасць лексікі. Мова была нейкая перахлапаная і аж да канца буквара «адаптаваная». Тэксты манатонныя, аднастайныя. Гэта быў буквар без рэспублікі, без новабудоваў, без дзіцячай гульні, жартаў. Сумна чытаць тэкст на ўзор такога: «Жук. Жук на суку. У жука вусы. Жук: ж-ж-ж». Калі б гэта было на пачатку буквара, то можна зразумець аўтара: абмежаванасць літар, складовыя цяжкасці не даюць тут разгарнуцца. Але ж гэта было на 42-й старонцы!

І свой буквар мне хацелася пабудаваць так, каб побач са шчаслівым жыццём нашай дзяцівы праз гэтую кнігу прайшла сучасная Беларусь, з нафтаю, з Салігорскам, з Нараччу, з багатай прыродаю. Мне хацелася эмацыянальна расказаць пра Леніна, Кастрычнік, Радзіму, пра акцыяўнае зорку. Буквар — гэта ж і першае свядомае далучэнне дзіцяці да роднай мовы, літаратуры і асабліва пазіі. Я стараўся падаць тут творы выдатных нашых паэтаў, якія, здавалася, даўно ўжо зачакаліся, каб трапіць у буквар. — Які Купала, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Васіля Віткі, Максіма Лужаніна, Дануты Бічэль-Загнетавай — дзе цэлым вершам, а дзе асобнай страфою, як «Здароў, марозе зноўкі вачар» або «Па-над белым пухам вішняў».

Мне хацелася, каб дзеці наогул падручыліся з паэтычным словам не толькі праз вершы, але і праз той ці іншы подпіс пад малюнкам: «Мароз, мароз, ты рэку нам замарозы» або «Ветрык вее, насенне сее. Што за насенне ветрык сее?» Ці «Хто там ку-ку? Хто там стуку, стуку?» (пра язюльку і дзятла) і г. д.

А дарагі свет казкі! Хацелася змясціць у буквары і цэлую «Рукавічку», і вытрымку-цытату ў некалькі радкоў з падзагалюкам, каб вучань сам працяг-

Хвошча, хвошча дождж.

Воўк хаваўся ў хвошч.

Хвошч падаў хвашчом,

А сам пад дажджом.

Тут кожнае слова радуецца сваёй сустрэчы, пераклікаючыся сугучамі. І хвошча, і хвошч, і хвошч — усё злілося ў радасным адбымку гукаў!

Мне рупела заахваціць дзіцяцей чытаннем. Не сакрэт, што многія з вучняў, хто і ўмее добра чытаць, часам не любяць чытаць. Мне хацелася, каб чытанне было здабываннем патрэбных звестак з навакольнага жыцця. Я лічыў неабходным даць старонкі пра велічыя звароты («Дабранач» кажу ўсім нанач і інш.), пра правільны рух на вуліцы, наогул, пра карысныя звычкі («Сымонка, кішэнь не скарбонка»). Хацелася, каб буквар быў крыху маленькай дзіцячай энцыклапедыяй.

Я стараўся ўсяляк разнастаіць формы выкладу, каб тут знайшлі месца і публіцыстычная, і навукова-папулярная, і сюжэтна-апаўдальная, і маналагічная, і дыялагічная, і г. д. Мне вельмі хацелася, каб «смак» да роднага слова выходзіўся ў нашых дзяцей непарыўна з замілаванасцю да роднай прыроды: «Нарач. Вечар. Хутка ноч. Шапка чарот. Спрасонку кракне спалохана качка. То крыкне сыч, то заплача сава... Удалечыні чарнее лес. Там палаткі. Туды плыве наш човен».

Думалася, каб больш шырока даць займальны матэрыял для развіцця мовы вучняў — на шматзначнасць слова, пра зымалогію, гісторыю паходжання блізкіх першакласніку слоў — «Пяро і аловак»: «Даўней людзі пісалі гусіным пером. Ад яго і назва — пяро, хоць цяпер яго сталёвае. Нашы прадзеды пісалі яшчэ і алаваею палачкаю. Здагадайцеся, адкуль пайшла назва аловак».

Чытанка «У грыбы» цалкам пабудавана на ланцужках аднакарэнных слоў: «Вунь у мох зашыліся махавікі... А там пень абляпілі апенькі... А вунь і падасінавік. Ён расце пад асінаю. А падбярэзавік знойдзеш каля бярозы. Баравікі любяць хваёвыя дрэвы — баравы лес...»

Гэта пярэдадзень урокаў роднай мовы.

Бываючы пасля ў школах, я назіраў, як дзеці яшчэ да таго, як пройдзены былі вершы, амаль усе іх ведалі напам'яць з хатняга чытання. Я бачыў, што ім яны падабаліся, значыць, вершы былі адабраны правільна.

Беручыся за складанне буквара, я імкнуўся зрабіць яго перш за ўсё добрай чытанкаю, якую хацелася б чытаць. Бо калі дзецім будзе цікава чытаць, яны захочуць чытаць, а калі захочуць, то і навучацца. Гэта, вядома, зусім не азначае прымяшэння чыста метадычнага боку буквара, на які я звярнуў самую сур'ёзную ўвагу.

Сёлета кніга выходзіць пятым выданнем. Буквар цяпер зацверджаны Міністэрствам асветы БССР як стабільны падручнік.

ПРАБЛЕМЫ НАВУЧАННЯ

ГРАМАЦЕ

Праблемы навучання грамаце цяпер шырока абмяркоўваюцца ва ўсім свеце. Не толькі ў нашай, але і ў многіх зарубежных краінах ідуць самыя актыўныя пошукі новых шляхоў першапачатковага

навучання чытанню і пісьму — у Польшчы, Балгарыі, Англіі, Францыі... Для нас гэтыя праблемы асабліва актуальныя, бо ў перспектыве навучанне грамаце дзясць усё больш ранняга ўзросту. Зараз лабараторыя навучання грамаце Навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР, дзе я працую, даследуе гэтыя праблемы, праводзіць эксперыментальную работу ў дзіцячым садзе № 272 горада Мінска.

Вялікую работу цяпер, асабліва пасля пастаноў ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР ад 20 чэрвеня 1972 года «Аб з'яўленні пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі і далейшым развіццям агульнаадукацыйнай школы» і Вярхоўнага Савета БССР ад 23 чэрвеня 1972 года «Аб поўным пераходзе да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі ў Беларускай ССР», разгарнула лабараторыя метадыкі навучання беларускай мове, створаная ў Навукова-даследчым інстытуте педагогікі Міністэрства асветы Беларускай ССР. Яна паставіла сваёю мэтай засяродзіць намаганні даследчыкаў не толькі гэтага інстытута, але і іншых вышэйшых навучальных устаноў, а таксама метадыстаў-практыкаў на распрацоўцы надзённых праблем метадыкі навучання роднай мове ў школе, абгульні накоплены вопыт выкладання беларускай мовы і — што вельмі важна — ажыццявіць шырокі творчы эксперымент непасрэдна ў школе для адшукання і праверкі найбольш аптымальных прыёмаў і метадаў навучання беларускай мове.

Лабараторыяй грунтоўна вивучаецца вопыт як гарадскіх, так і вясковых школ.

Пад Мінскам, у Пярэжырах, знаходзіцца сельская базавая школа інстытута, дзе супрацоўнікі лабараторыі ставяць эксперыменты. Там багата абсталяваны кабінеты беларускай мовы і беларускай літаратуры. Да паслуг вучняў і настаўнікаў самае сучаснае лінгафоннае абсталяванне, дыдактычныя машыны, магнітафоны, кінаапараты.

Такім чынам, грунтоўна, на сапраўдным навуковым узроўні, пры ўдзеле лінгвістаў, дыдактыстаў, метадыстаў і псіхолагаў адпрацоўваецца і выяўраецца пабудова школьнага курса беларускай мовы, яго лінгвістычныя асновы, аб'ём, паслядоўнасць падачы матэрыялу і г. д. метадыка выкладання асобных моўных раздзелаў і тэм (фанетыка і арфаграфія, лексіка і граматыка, правапіс і пунктуацыя), прынцыпы і прыёмы навучання, формы арганізацыі і планавання навучальнай работы па беларускай мове ў сярэдняй школе. І як вынік — у бліжэйшым часе выйдзе вялікая манаграфія «Нарысы метадыкі навучання беларускай мове».

Летась супрацоўніца інстытута Н. Прывалава абараніла кандыдацкую дысертацыю, у якой даследуюцца пытанні навучання беларускай мове ў рускіх школах рэспублікі.

Старшы навуковы супрацоўнік інстытута У. Андрэенка ў сааўтарстве з выкладчыкам Мінскага педінстытута імя М. Горкага кандыдатам філалагічных навук заслужаным настаўнікам БССР М. Яўнечам напісаў шэраг падручнікаў па беларускай мове для школ з беларускай і рускай мовамі выкладання.

Гэтыя кнігі атрымалі высокую ацэнку ў навуковых колах і сярод настаўніцтва Беларусі.

Чатырнаццатым выданнем выйшаў падручнік па роднай літаратуры для 8-га класа, аўтарамі якога з'яўляюцца доктар філалагічных навук правадзейны член Акадэміі педагогічных навук СССР В. Івашын і доктар філалагічных навук член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР В. Барысенка.

Але ў цэнтры ўвагі навукоўцаў інстытута не толькі школа. Нядаўна старшы навуковы супрацоўнік інстытута кандыдат педагогічных навук Е. Андрэева распрацавала ў рэчышчы новых праграм заняткі па навучанні дзяцей беларускай мове ў дзіцячых садах. Такім чынам, у полі зроку — увесь навучальны працэс ад дзіцячага сада па апошні клас сярэдняй школы. Належным чынам ажыццяўляецца навукова абгрунтаваная перамяна метадыкі навучання.

Мінуў час, калі стварэнне падручніка, навучальнага ці метадычнага дапаможніка было вынікам «саматужнага», вузкага практычнага вопыту аўтара. Жоны сённяшняга падручнік павінен мець глыбокую навуковую, метадычную і дыдактычную аснову. І невыпадкова ў многіх кнігах шматасобны «калектыўны аўтар». Тут і вучоны, і пісьменнік, і метадыст, і настаўнік. Прыемна бачыць сярод аўтараў падручнікаў нашых вядомых пісьменнікаў — лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Васіля Вітку, Рыгора Шкрабу, Эдзі Агняцэва.

Цяпер падручнік, каб стаць стабільным, праходзіць сур'ёзную вопытную праверку, у якой заняты многія ўстановы. Бо, можа, як ніколі раней усведамляецца ўсім значэнне падручніка, то ё, што выдатны падручнік — шчасце цэлага пакалення.

СЛОВЫ ВЯРТАЮЦА ПРАЗ СТАГОДДЗІ

Пасля трыццацігадовых даследаванняў мовазнаўцы Акадэміі навук БССР завяршылі стварэнне картатэкі слоўніка старабеларускай мовы, які адлюструе лексіку за чатыры стагоддзі — ад канца XIV да канца XVIII стагоддзяў. Навуковыя супрацоўнікі сектара гісторыі беларускай мовы АН БССР правялі вялікую работу. Яны адшукалі старажытныя кнігі і рукапісы. Часам іх даводзілася «здабываць» за межамі рэспублікі, нават за рубяжом.

Пры адборы крыніц для картатэкі слоў вучоныя абав'язаліся на два спісы старадаўніх пісьмовых помнікаў, складзеных выдатным беларускім філолагам Я. Карскім. Гэтым вучонаму належыць і сама ідэя стварэння слоўніка старабеларускай мовы.

Адзін з каштоўных помнікаў старабеларускай літаратуры быў вядомы вучоным толькі па бібліяграфіі. Здавалася, што кніга, выдадзеная ў 1620 годзе ў Вільню, назаўсёды страчана. Але нечакана след яе знайшоўся ў мінулым годзе ў Адэсе. Тут праз тры з палавінай стагоддзі пасля выдання адзін з удзельнікаў пошуку з хваляваннем узяў у рукі «Лямант у света ўбогіх». У рукі даследчыкаў трапілі старонкі першай у беларускай пісьменнасці пазмы рэлігійна-царкоўнага зместу.

Дарогі пошуку прывялі вучоных і ў варшаўскі архіў старажытных актаў, адкуль быў атрыман мікрафільм «дзённіка» навагрудскага падсудка Фёдора Еўлашэўскага, напісаны на беларускай мове ў 1603—1604 гадах. З Лондана прыйшлі ў Мінск фотакопіі старонак старажытнай кнігі, якая захоўваецца ў шведскім горадзе Упсала. Каштоўныя для вывучэння беларускай пісьменнасці матэрыялы прыбылі таксама з Масквы, Ленінграда, Вільнюса, Кіева, Львова, Рыгі.

Звесткі аб унікальных кнігах і дакументах выбіраліся з бібліяграфічных прац, даследаванняў. Зараз шляхам мікрафільміравання і фатаграфавання ў Мінску сабраны ўсе вядомыя цяпер друкаваныя і рукапісныя помнікі мінулага як свецкага так і рэлігійнага зместу. Па разнастайнасці жанраў гэта адзіны ў сваім родзе збор у рэспубліцы.

Як паведаміў загадчык сектара і кіраўнік тэмы доктар філалагічных навук А. Жураўскі, цяпер сектар пачынае непасрэдную падрыхтоўку слоўніка старабеларускай мовы, які мае вялікае навуковае і агульнакультурнае значэнне.

Адначасова ў інстытуце складаецца картачка сучаснай беларускай мовы.

Гэтыя здымкі наш фотакарэспандэнт К. ЯКУБОВІЧ зрабіў у сталічным Палацы культуры прафсаюзаў. Эстрадны аркестр пад кіраўніцтвам В. Волкава і студыя бальнага танца — толькі два са шматлікіх аматарскіх калектываў палаца.

...Б АГАТЫЯ палі, адгор'і, закрытыя вінаграднікамі. Зеленавата-ліловая смуга ахутала зямлю. Усё дыхае цішынёй і спакоем. І раптам — крык:

— Чалавек памірае!

Прамень святла выхоплівае з цемры чалавека. Ён ляжыць, нібы распяты. Мы бачым аголены торс, магутныя рукі, яшчэ поўныя жыцця...

Так пачынаецца спектакль «Птушкі нашай маладосці» па п'есе малдаўскага пісьменніка Іона Друцэ ў Бабруйскім драматычным тэатры.

Бязлітасная хвароба асуэдзіла на смерць старшыню калгаса Павела Русу. У апошніх успамінах-трызненнях перад ім праходзяць людзі, з якімі сустракаўся ў жыцці. Маці... Дзяўчына, якую кахаў калісьці... Салдаты, з якімі побач ваяваў... Ці правільна ён прайшоў свой шлях? Ці не быў часам раўнадушным альбо занадта суровым? Ці ўсё зрабіў для людзей, што мог?

Характар Павела паступова раскрываецца ў дыялогах з героямі яго ўспамінаў, ва ўзаемаадносінах з цёткай Руцай, якая прыносіць хвораму асобую крынічную ваду, што здымае боль. І нам робяцца бясконца дарагімі Павел і яго старая мудрая цётка — людзі мужныя, патрабавальныя да сябе, бескарыслівыя, шчодрыя і добрыя да іншых.

Гэтыя дзве галоўныя ролі

— «узростава», псіхалагічна складаныя, неадназначныя — стварылі зусім маладыя артысты Ала Палухіна і Валерыя Філатаў.

Але такі ўжо гэта тэатр — тут усе ролі выконваюць маладыя. Тры гады назад у Бабруйск быў накіраваны

леннем ствараюць вобразы сваіх равеснікаў у розныя перыяды гісторыі нашай краіны. Гэта Павел Карчагін з «Драматычнай песні» М. Анчарава і Б. Равенскіх (па матывах рамана М. Астроўскага «Як гартавалася сталь»), Левінсон з «Разгрома»

ступваюць ад прынцыпа: на любой пляцоўцы працаваць з поўнай аддачай, не зніжаць якасці спектакляў.

Ёсць у рэпертуары бабруйчан вясёлыя камедыі, у якіх маладыя артысты з захапленнем спяваюць, танцуюць, спаборнічаюць у дасціпных

няшняга тэатра, міжволі ўспамінаюцца, калі глядзіш у бабруйчан «Даходнае месца» А. Астроўскага. І справа зусім не ў тым, што рэжысёр В. Каралько імкнецца нека «абнавіць», «асучасніць» Астроўскага. Наадварот, ён хацеў быць як мага бліжэй да першакрыніцы, як найдакладней працягнуць яе і таму дасягнуў поспеху.

Нашаму сённяшняму жыццю прысвечаны спектакль па п'есе Л. Жухавіцкага «Адно, без анёлаў». Герой яго — сучаснік і аднагодкі бабруйскіх артыстаў. Гэта спектакль-роздум пра даброту сапраўдную і ўяўную, пра сэнс жыцця.

Калектыву Бабруйскага тэатра трэці раз святкуе дзень нараджэння. На яго яшчэ нядоўгімі жыццёвымі шляхамі былі, зразумела, і памылкі, і няўдачы. Але бяспрэчна, што ўдачы і знаходак было значна больш. З кожным годам ярчэй, паўней раскрываюцца здольнасці актёраў тэатра — А. Бендавай, Н. Мароз, В. Вялічка, Н. Варанецкай, Э. Шкляравай, Н. Бадзяхіўскай, В. Шушкевіча, А. Мароза, В. Саладзілава, А. Жука.

Гледачы Бабруйска з нецярплівасцю чакаюць новых спектакляў, бо кожны з іх абядае цікавую сустрэчу з любімымі актёрамі, кожны прымушае задумацца над месцам і прызначэннем чалавека на зямлі.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

ТРЭЦІ ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ

выпуск Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Ён і склаў ядро новага тэатра (да яго далучыліся толькі некаторыя артысты былога Бабруйскага тэатра аперэты і некалькі выпускнікоў іншых навучальных устаноў краіны). Галоўным рэжысёрам стаў Віктар Каралько, таксама былы выхаванец гэтага інстытута, потым рэжысёр Віцебскага тэатра.

Маладосць, як вядома, мае свае плюсы і свае мінусы. Бабруйскія артысты часам востра адчуваюць, што ім не хапае жыццёвага і сцэнічнага вопыту. Але затое яны маюць шмат запалу і энергіі і нястомна працуюць для таго, каб іх тэатр набыў уласнае аблічча.

Напрамак іх пошукаў можна вызначыць як героіка-романтычны. Актёры з захап-

А. Фадзеева, Сяргей Лукоцін з «Хлопца з нашага горада» К. Сіманова, старшыня Васкоў са спектакля па п'есе Б. Васільева «А зоры тут ціхія». Бабруйчане першыя ў краіне паставілі «Трыбунал» А. Макаёнка, і да гэтага часу спектакль захоўваецца ў іх рэпертуары. Яны паказвалі яго і на вялікіх сценах у гарадах Беларусі, Прыбалтыкі, Украіны, і ў сціпных сельскіх клубах, і на адкрытых пляцоўках у полі...

Наогул, тэатр пакуль больш у раз'ездах, чым дома. Пакуль — бо хутка ён будзе мець выдатны будынак, рэканструкцыя якога завяршаецца. Безумоўна, не так лёгка кожны раз прыстасоўвацца да новых умоў, часам ужо ў ходзе спектакля даводзіцца ламаць мізансцэны. Але бабруйскія артысты ніколі не ад-

выдумках. Нядаўна ў Бабруйску нарадзіўся яшчэ адзін «Несцерка» (дасюль гэтым спектаклем па п'есе В. Вольскага славіўся Віцебскі тэатр). Ала Палухіна вырашыла паспрабаваць сябе ў рэжысуры і паставіла п'есу Я. Шварца «Чырвоная шапачка». Колькі фантазіі ўкладзена ў гэты чароўны дзіцячы спектакль!

Вядомы савецкі рэжысёр Г. Таўстаногоў гаворыць: «Задача ўсякага мастацтва заключаецца ў тым, каб апеліраваць не толькі да думкі, да пачуцця, але і да ўяўлення гледача, разбудзіць гэтае ўяўленне і накіраваць у нечаканым, новым для гледача, недаступным яму напрамку. Толькі тады мастацтва мае сэнс, інакш яно не патрэбна». Гэтыя словы, якія вызначаюць асноўны напрамак сён-

Хроніка культурнага жыцця

У ГОМЕЛІ з поспехам прайшлі выступленні Нацыянальнага фальклорнага ансамбля Кубы. Канцэрты кубінскіх артыстаў сталі своеасаблівым адкрыццём гастрольнай восені гэтага года. Яна прынясе мінчанам і жыхарам іншых гарадоў рэспублікі нямала цікавых сустрэч з замежнымі артыстамі.

У пачатку верасня ў Мінску выступіць маладзёжны эстрадны ансамбль з Польскай Народнай Рэспублікі.

«Мелодыя ў мему» — так называюць сваю праграму артысты з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

З Японіі прыедзе джаз-аркестр Арыма Тору, з Італіі — трыо «Трыест», з Югаславіі — Заграбскі сімфанічны аркестр і эстрадная група «Чарнагорыя», з Венгрыі — «Будапешт-квартэт», а таксама аркестр з капэлай — з польскага горада Лодзі.

Некалькі канцэртаў дасць у Мінску французскі мім Марсель Марсо. Перад мінчанамі выступіць арганісты Ханс Ота з ГДР і Герд Цехар з ФРГ, іспанская спявачка Мікаэла, чэшскі гітарыст Мікулька і іншыя салісты.

ФІРМА «Мелодыя» выпусціла новую грамплацінку, пра-

грама якой прысвячаецца геаргізму абаронцаў цытадэлі над Бугам у 1941 годзе. Гучаць песні У. Алоўнікава, Д. Смольскага, М. Наско, І. Лучанка, А. Далуханяна і М. Чулакі. Салісты народныя артысты БССР І. Сарокін, заслужаны артыст БССР В. Вуячыч, спявакі А. Падгайскі, В. Шутава, народная артыстка РСФСР В. Ляўко выступваюць разам з Дзяржаўным народным хорам БССР пад кіраўніцтвам Г. Цітовіча, хорам і аркестрам Беларускага радыё і тэлебачання, Маскоўскім маладзёжным хорам, эстрадна-сімфанічным аркестрам Усесаюзнага радыё пад кіраўніцтвам Э. Хачатурана.

У праграму ўключаны вакальна-сімфанічная паэма «Вечна жывыя» Г. Вагнера і песня «Слаўся, Беларусь!» А. Багатырова. Іх выканаўцы — Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР і Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР.

КАЛЕКТЫЎ народнай харавой капэлы Магілёўскага гарадскога дома культуры прымай удзел у свяце песні, прысвечаным 50-годдзю ўтварэння СССР і 100-годдзю свята песні ў Латвіі.

Магіляўчане выканалі «Пар-

тызанскія акопы» Р. Пукста, «Крыніцы» Ю. Семянякі, беларускую народную песню «Кацілася чорна галка» і іншыя.

ПЕСНЯІ «Дзвіна — Даўгава» аб дружбе беларускага і латышкага народаў завуч Полацкага педагагічнага вучылішча, заслужаны настаўнік рэспублікі М. Пятрэнка адзначыў своеасаблівы юбілей. Гэта соты твор самадзейнага кампазітара.

На Віцебшчыне добра ведаюць і любяць песні свайго таленавітага земляка — «Беларусь мая», «У калгасе сёння святая», «Вішні спельня», «Дума пра Карбышава», «Ручнікі». Творы М. Пятрэні прыцягваюць свежасцю мелодый, яркім нацыянальным каларытам.

МАЛЮЮЦЬ дзеці Пінска — так называецца экспазіцыя студыі выяўленчага мастацтва Пінскага дома піянераў, якая дэманстравалася ў залах гарадской карціннай галерэі.

Світанне і залацістыя праменні ўзыходзячага сонца, блакіт палескіх рэк і зеляніну калгасных лугоў, новабудовлі і касмічныя прасторы Сусвету — усё гэта можна было ўбачыць на малюнках дзяцей.

У Палацы культуры Смалявіцкай бройлернай фабрыкі наладжана экспазіцыя твораў народных умельцаў-рабочых і служачых фабрыкі. На выстаўцы прадстаўлены чаканка, інкрустацыя па дрэве, выпальванне. НА ЗДЫМКУ: каля экспанатаў выстаўкі.

Фота У. ДУБКА.

МЯДЗЕЛЬ... Ад гэтага слова вее духмяны настоем разнатраўя, салодкім водарам кветак, ап'яняючым пахам смалістай сасы.

Азёрны край. Тут на невялікай тэрыторыі ў ізумрудных лясных каралі ўплецены блакітныя жамчужыны дзесяткаў азёр. І ў гэтым каштоўным уборах прыроды дыямантам зіхаціць казачная Нарач.

З вершаў, якія прысвячалі пазы гэтаму возеру, можна было б склаці зялёкі зборнікі. Нарач валодае незвычайнай прыцягальнай сілай. З усіх канцоў краіны едуць у нарачанскі край людзі, каб сустрэцца з дасканалым тварэннем прыроды.

У запаведных нарачанскіх мясцінах можна заўсёды сустрэць тонкіх знаўцаў і паклоннікаў прыгажосці — турыстаў. Многія з іх пабывалі на вяршынях Каўказскага хрыбта, падарожнічалі па Чарнаморскім узбярэжжы і сібірскай тайзе, любаваліся прыкарпацкімі далінамі і сівым Байкалам. Але таго, хто раз пабываў на Мядзельшчыне, яна зноў вабіць да сябе.

Шчодрая Нарач. Яна поіць гаючай крынічнай вадой, частуе смачнымі рыбнымі блюдамі, а на берагах раскладае абрус-самабранку з ягад і грыбоў.

І вядома ж, скарыстаць шчодрасць прыроды спяшаюцца дзесяткі тысяч людзей. На ўзбярэжжы, у сасновых барах, не парушаючы прыроднай гармоніі, схаваліся дамы адпачынку, прафілакторыі, піянерскія лагеры. Аднак самым абжытым і ажыўленым з'яўляецца заходні бераг, дзе размясціліся палаткі і драўляныя домкі турысцкай базы «Возера Нарач».

Шэсць усесаюзных турысцкіх маршрутаў перасякаюцца ў Мядзельскім раёне, слаўным не толькі сваімі маляўнічымі мясцінамі, але і подзвігамі народных мсціўцаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Непадалеку ад возера, як і шмат гадоў назад, у глухім бары хаваюцца партызанскія зямлянікі. Як і раней, тут вечарамі гараць кастры, і былыя партызаны вядуць свой расказ аб незабытых днях, аб ураганных атаках, гарачых схватках з ворагам, подзвігах сяброў з зброі.

На турбазе «Возера Нарач» створаны добрыя ўмовы для аматараў падарожжаў. Тут дэталёва распрацавана некалькі цікавых маршрутаў як пешых, і дзяжурныя па лагеру былі заняты звычайнымі кухоннымі справамі. Здаецца, сёння ўдзельнікаў паходу чакаюць смачныя блюда. Час ад часу з лесу вярталіся хлопцы і дзяўчаты і высыпалі на расазлены брызент ярка-жоўтыя лісцікі. Нам няёмка было адрываць

лага падарожжа, а самі адправіліся далей. Прайшоўшы возера Нарач, па вузкай звільстай пратоцы перацягнулі лодку ў суседняе возера Мястра. Нават на вока стала відаць розніца ў колеры азёр. Калі Нарач празрыстая і бачнасць у вадзе дасягае васьмі метраў, то Мястра

вабнасці паходнага жыцця, нам жа заставаўся толькі зайздросці гэтай жыццярэадаснай кампаніі, а заадно і задумацца: ці не перагледзець свае планы на будучы адпачынак і махнуць з рукавом за плячымі на сінявокую Нарач...

Турбаза «Возера Нарач» уяўляе сабой збудаванне сезоннага тыпу. Большую частку яе тэрыторыі займаюць акуратныя драўляныя домкі, астатнія жытхары размяшчаюцца ў стацыянарных палатках. А яшчэ адзін значны ўчастак нядаўна ператворан у будаўнічую пляцоўку. І ўжо выразна вырысоўваюцца контуры аднаго з будынкаў. Мы папрасілі дырэктара турбазы Пятра Галіцкага расказаць, як будзе выглядаць турыстычны гародок праз некалькі гадоў.

— З уводам комплексу, які будзеца, турысты, атрымаюць магчымасць бываць у нас і зімой, катацца на лыжах, лавіць пад лёдам рыбу, купацца... Уявіце сабе, і купацца. Вядома, не ў Нарачы, хоць для «маржоў» міжсезоння не існуе. У праекце комплексу прадугледжаны закрыты плавальны басейн, кінатэатр, кафэ.

У добраўпарадкаваных нумарах дзевяціпавярховага корпусу змогуць размясціцца 570 чалавек.

— Такі камфорт для турыстаў? Ці не будзе гэта, так скажаць, супярэчыць прынцыпам турызму?

— Не, вядома, у паходах турыстам будучы прадастаўлены ўмовы, якія яны так любяць, затое пасля вяртання як прыемна прыняць гарачую ванну, паглядзець тэлевізар або кінафільм, паслухаць музыку ў кафэ і, безумоўна, паспрабаваць смачныя блюда, прыгатаваныя прафесійнымі кулінарамі.

— А колькі каштуе дзяржаўе гэта будаўніцтва?

— Звыш трох з палавінай мільёнаў рублёў. Сума немаленькая, але ў нашай краіне лічацца ні з якімі затратамі калі справа датычыць чалавек і яго здароўя.

**В. КРАУЧАНКА,
А. НИКАЛАЕВ.**

НАРАЧ КЛІЧА

так і водных. Асаблівай папулярнасцю карыстаецца шлюпачны паход па трох азёрах — Нарач, Мястра і Баторын. За шэсць дзён турысты праходзяць 101 кіламетр. У нас жа час быў абмежаваны, і дырэктар турбазы ветліва прадаставіла ў наша распараджэнне быстраходную маторную лодку. На ёй мы і адправіліся па турысцкаму маршруту на стаянкі груп, якія выйшлі некалькі дзён назад...

Над высокім берагам у раёне вёскі Занарач цягнуўся да неба струменьчык дыму. Па ім мы вызначылі месцазнаходжанне турыстаў. Набліжаўся абед,

людзей ад справы, і таму гутарка не зацягнулася. Дзяжурная Наталля Шпадарунак, аказваецца, прыехала да нас з Львоўшчыны, з мясцін, якія славяцца прыгажосцю прыроды. І ўсё ж Наташа не шкадуе аб сваім рашэнні наведваць нашу рэспубліку. Яна ў захопленні ад усяго убачанага тут. Асабліва ёй спадабаліся азёры: на Львоўшчыне такіх няма. Наташа выказала думку большасці ўдзельнікаў паходу, якія таксама, як і яна, прыбылі з Украіны — з Данецка, Варшава, Івано-Франкіўска, сонечнага Крыма... Мы пажадалі турыстам уда-

ра захоўвае свае таямніцы ў шчыльнай і цёмнай вадзе. Але вопытныя рыбакі ведаюць гэтыя таямніцы. Тут водзіцца укармленыя сазаны, палююцца ранаіцай пражэрлівыя судакі, а на вярэдняй зорцы гуляе прыгажун-лешч...

Да чарговай стаянкі, дзе размясціліся некалькі груп, мы падаспелі на самы абед, і нам давалося на сабе адчуць турысцкую гасціннасць. Свіная тушонка з грыбамі, суп з лапшой, а на дэсерт чарнічны кісель зрабілі б гонар любой сталавой.

Мабыць, турысты маглі б лепш за нас расказаць аб пры-

Удзельнікі ўніверсіяды разыгралі 1 266 (212 камплектаў) залатых, сярэбраных і бронзавых медалёў. Цікава, што ўпершыню пераможцы атрымлівалі імяныя ўзнагароды: адразу ж пасля заканчэння спаборніцтваў гравёры на адваротным баку медала пісалі імя лаўрэата. Як заўсёды, пры ўручэнні ўзнагарод гучаў студэнцкі гімн «Гаўдэамус Ігітур».

З вялікай групы беларускіх спартсменаў, удзельнікаў студэнцкіх гульняў, першы залаты медал атрымала Вольга Корбут.

Мы памятаем яшчэ той трыумф, які мела беларуская гімнастка летам мінулага года на Алімпійскіх гульнях у Мюнхене. Потым разам са сваімі савецкімі сяброўкамі Корбут дэманстравала дасягненні айчыннай школы гімнастыкі ў шматлюдных залах Злучаных Штатаў Амерыкі і Англіі.

І вось праз год яна — студэнтка Гродзенскага педагагічнага інстытута — была ўключана ў састаў чацвёркі савецкіх гімнастак для выступлення на Універсіядзе-73. Нашы дзяўчаты выйгралі каманднае першынство, і кожная з іх была ўзнагароджана залатым медалём. Другі залаты медал Вольга атрымала за першае месца ў мнагабор'і. А яшчэ тры — за перамогу на асобных снарадах.

Мінскі студэнт Уладзімір Шчукін вельмі старанна рыхтаваўся да сусветных гульняў. І стараннасць гэта не прапала дарэмна. Ён атрымаў сярэбраны медал у гімнастычным мнагабор'і, а да гэтага падзяліў поспех сваёй каманды і атрымаў вышэйшую ўзнагароду.

На дыване паспяхова выступілі беларускія барцы класічнага стылю Эдуард Файнштэйн і Леанід Ліберман. На вышэйшую ступень п'едэстала гонару падняўся і барэц вольнага стылю Васіль Сяўжын. Бронзавыя медалі атрымалі мінчане Пракопій Шастакоў і Юрый Каралёў.

Студэнт Беларускага інстытута фізкультуры Мікалай Міхайлін прадэманстраваў высокае майстэрства ў скачках у вадзі з вышкі і стаў лепшым у гэтым відзе спаборніцтваў.

З асаблівай нецярплівасцю чакалі бальшычкі забег на 5 000 метраў, у якім павінны былі прыняць старт і беларускія стаеры Міхал Жалабоўскі і Валянцін Зотаў, Міхал быў на фінішы першым, Валянцін — трэцім.

Усяго беларускія спартсмены ўнеслі ў скарбонку зборнай краіны 14 залатых, 6 сярэбраных, 6 бронзавых медалёў. Каманда Румыніі, якая заняла трэцяе месца пасля зборнай СССР і ЗША, мае аднаведна 4, 7 і 8 медалёў.

Сусветныя студэнцкія гульні ў Маскве закончыліся. Яны былі сапраўдным спартыўным святам. Акрамя таго, яны сталі своеасаблівым аглядам гатоўнасці савецкай сталіцы да Алімпіяды. Бо Масква — прэтэндэнт на правядзенне летніх Алімпійскіх гульняў 1980 года.

У. ВЯРХОЎСКІ.

«ПОРТ» «ГАЎДЭАМУС ІГІТУР» ГУЧЫЦЬ У МАСКВЕ

Буйнейшыя ў гісторыі летнія студэнцкія спартыўныя гульні прайшлі ў Маскве. У іх прынялі ўдзел каля 4 000 спартсменаў — студэнтаў з 71 краіны.

Такое шырокае прадстаўніцтва краін на Універсіядзе-73 і моцны састаў яе ўдзельнікаў — гэта не толькі вынік узростаючага з году ў год студэнцкага руху. Маскоўская ўніверсіяда прайшла ў знамянальны час, калі на сусветнай арэне адбываюцца працэсы разрадкі міжнароднай напружанасці, перабудовы міжнародных адносін на аснове прынцыпаў мірнага суснавання дзяржаў.

Для многіх людзей зямлі Савецкі Саюз — гэта сімвал прагрэсу, барацьбы за мір і забеспячэнне бяспекі на планеце. Вось чаму маскоўская ўніверсіяда прыцягнула да сябе ўвагу ўсёй спартыўнай грамадскасці свету.

Шматлікія зарубежныя госці сталіцы Савецкага Саюза прыехалі не толькі за тым, каб выступіць у спаборніцтвах, але і для таго, каб бліжэй пазнаёміцца з нашай краінай, з нашым народам, з нашым спортам. Вось чаму традыцыйны дэвіз студэнцкіх гульняў — «Спорт, мір, дружба» прагучаў у Маскве з асаблівай сілай.

ЦІКАВАЯ КНІЖКА.

Фота У. КРУКА.

ГУМАР

ВЫКЛАДЧЫК. Чаму вы ўвесь час павышаеце мяне ў званні? Я не прафесар, а дацэнт.

СТУДЭНТ. Я спадзяюся, што вы адкажаце мне ўзаемнасцю, ацэньваючы мае веды на экзамене.

— Не разумею, навошта мне вучыць англійскую мову?
— Але ж паўсвета гаворыць на англійскай мове.
— Дык няўжо гэтага мала?

ВЫКЛАДЧЫК. Вы самі рашылі гэту задачу?
СТУДЭНТ. Не, пры дапамозе двух невядомых.

— Што за значкі на тваім пінжаку? — пытаецца ва ўнучку бабуля.

— Яны сведчаць, што я скончыў два інстытуты! — з гордыцю адказвае ўнук.

— Няўжо ты такі дурны, што цябе не змагі вывучыць адным? — здзівілася старая.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦР КП Беларусі.
Зак. № 975.